

Uvoz lesa listavcev v Evropsko unijo in tveganje za gozd

Import of non- coniferous wood into the European Union and risk for the forest

Anita BENKO BELOGLAVEC^{1,*}, Andreja KAVČIČ²

Izvleček:

Benko Beloglavec, A., Kavčič, A.: Uvoz lesa listavcev v Evropsko unijo in tveganje za gozd; Gozdarski vestnik, 78/2020, št. 7–8. V slovenščini z izvlečkom v angleščini, cit. lit. 12. Prevod Breda Misja, jezikovni pregled slovenskega besedila Marjetka Šivic.

Posledice mednarodne trgovine z lesom med celinami in državami so vneseni tujerodni škodljivi organizmi, ki ob ustalitvi v našem okolju nimajo naravnih sovražnikov. Zato se lahko pojavijo v večjih populacijah in povzročajo poškodbe na rastlinah ali celo odmiranje. Pri prenovi zakonodaje na področju zdravja rastlin v EU je Slovenija podpirala preventivni pristop in previdnostno načelo pri trgovanju z rastlinami in rastlinskimi proizvodi iz tretjih držav. Za les listavcev ni dovolj zaščite pri uvozu v EU. Zato je bil pripravljen seznam novih, potencialno nevarnih tujerodnih škodljivih organizmov, ki bi jih morali uvrstiti v seznam karantenskih škodljivih organizmov in tako preprečiti njihov vnos z uvozom lesa gostiteljskih rastlin v EU in tako obvarovati gozdove pred potencialno škodo.

Gljučne besede: karantenski škodljivi organizmi, les listavcev, uvoz, predhodna ocena tveganja, poti vnosa

Abstract:

Benko Beloglavec, A., Kavčič, A.: Import of Non- Coniferous Wood into the European Union and Risk for the Forest; Gozdarski vestnik (Professional Journal of Forestry), 78/2020, vol 7-8. In Slovenian, abstract in English, lit. quot. 12. Translated by Breda Misja, proofreading of the Slovenian text Marjetka Šivic.

The consequences of the international wood trade between the continents and countries are introduced non-native pests, which settle in our environment without natural enemies. Therefore, they can occur in larger populations and cause damages on plants or even their dying off. During the renovation of the EU plant health legislation Slovenia supported the preventive approach and safety principle for the trade of plant and plant products with the third countries. There is not enough protection for the non-coniferous wood at import to the EU. Therefore, a list of the new, potentially dangerous non-native pests has been prepared. These pests should be listed in the list of quarantine pests and thus prevent them from entering through the import of the host plant wood into the EU and thereby protect the forests from the potential damages.

Key words: pests, non-coniferous wood, import, preliminary assessment, pathways

1 UVOD

Posledice vse večjega obsega mednarodne trgovine so vidne tudi v povečevanju uvoženih količinah lesa v Evropsko unijo (EU). V preteklosti smo z uvozom lesa v Evropo vnesli škodljive organizme, ki so za to območje tujerodni in imajo velike posledice za domorodne gozdne drevne vrste: škoda kot posledica zmanjšanja kakovosti lesa, slabša vitalnost in tudi propadanje gozdov. Primeri nedavnega vnosa tujerodnih vrst škodljivih organizmov v Evropsko unijo (EU) s pošiljkami lesa so:

- borova ogorčica (*Bursaphelenchus xylophilus*), ki je bila z veliko verjetnostjo vnesena na Portugalsko z lesenim pakirnim materialom in se je razširila po njenem ozemlju kljub izvajanju

ukrepov. Novi izbruhi borove ogorčice so tudi v Španiji, v bližini meje s Portugalsko;

- bolezen tisočerih rakov na orehu, ki jo povzroča gliva *Geosmithia morbida*, ki jo prenaša njen vektor insekt *Pityophthorus juglandis* (Coleoptera: Scolytidae). Prvi pojav boleznin v EU, v bližini uvoznikov lesa oreha v Italiji, nakazuje, da je bila bolezen vnesena v EU z orehovim lesom iz Združenih držav Amerike;
- azijski kozliček (*Anophlophora glabripennis*; Coleoptera, Cerambycidae) se pojavlja na več drevesnih vrstah gozdnih in okrasnih rastlin v nekaterih državah članicah EU, največkrat v povezavi z večjimi skladišči, ki uvažajo blago na lesenih paletah, z izvorom iz azijskih ali severnoameriških držav, kjer je azijski kozliček razširjen.

¹ Uprava za varno hrano, veterinarstvo in varstvo rastlin, Dunajska 22, 1000 Ljubljana, Slovenija

² Gozdarski inštitut Slovenije, Oddelek za varstvo gozdov, Večna pot 2, 1000 Ljubljana, Slovenija

* dopisni avtor: anita.benko@gov.si

V Slovenijo so bili vnesene nekatere bolezni in škodljivci po naravni poti prek drugih držav članic EU, na primer:

- jesenov ožig, ki ga povzroča gliva *Hymenoscyphus fraxineus* (*Chalara fraxinea*) (Ogris et al., 2009). Izvor bolezni še ni popolnoma raziskan, predvidoma izvira iz Azije;
- črnolesni ambrozijski podlubnik (*Xylosandrus germanus*), ki je bil v Sloveniji prvič zabeležen leta 2000 v Solkanu, zdaj pa ga najdemo že po vsej Sloveniji (Kavčič, 2018);
- azijski ambrozijski podlubnik (*X. crassiusculus*) je bil v Sloveniji prvič potrjen leta 2017. Hroščec so našli v pasteh za spremljanje hroščev na Goriškem (Kavčič, 2018). Ta vrsta zaenkrat ne povzroča škode.

Nov zakonodajni okvir za zdravje rastlin je sprejet v Uredbi 2016/2031/EU in temelji na preventivnih ukrepih. Njegov namen je tudi boljše varstvo pred vnosom tujerodnih škodljivih organizmov iz tretjih držav z rastlinami in rastlinskimi proizvodi (les in drugo), ki bi lahko po vnosu v EU povzročili velike negativne gospodarske učinke za kmetijsko pridelavo, gozdarstvo in okolje. V Uredbi 2019/2031/EU je pomemben ukrep predhodna ocena tveganja za nove trgovske poti iz tretjih držav, ki omogočajo identifikacijo poti z visokim tveganjem za vnos nevarnih škodljivih organizmov za rastline. Na podlagi Uredbe 2016/2031/EU so sprejeti izvedbeni predpisi, ki jo dopolnjujejo in podrobneje določajo, na primer Izvedbena uredba Komisije 2019/2072/EU, ki določa sezname karantenskih škodljivih organizmov za EU, seznam rastlin in rastlinskih proizvodov (npr. lesa), za katere je ob vnosu v EU predpisano fitosanitarno spričevalo, ter fitosanitarne zahteve za uvoz.

Glede lesa iglavcev Izvedbena uredba Komisije 2019/2072/EU določa, da je za les iglavcev iz vseh držav zunaj EU predpisano fitosanitarno spričevalo. Tak les mora izpolnjevati posebne fitosanitarne zahteve ob uvozu zaradi nevarnosti vnosa ksilofagnih hroščev iz rodu *Monochamus*. Za les listavcev so predpisani fitosanitarni ukrepi ob vnosu v EU samo za les oreha (*Juglans* spp.), javorja (*Acer* spp.), jesena (*Fraxinus* spp.), *Ulmus davidiana*, hrasta (*Quercus* spp.), breze (*Betula* spp.), platane (*Platanus* spp.), topola *Populus* spp.), koščičarjev (*Prunus* spp.) in pečkarjev (*Malus* spp.), in sicer le, če izvirajo iz določenih držav, kjer je navzoč karantenski škodljiv organizem. Seznam se spreminja glede na uradne podatke o

njihovi navzočnosti v tretjih državah. Spremembo seznama nadzorovanih rastlin ali rastlinskih proizvodov (lesa), škodljive organizme ali seznam tretjih držav lahko predlaga Evropska komisija ali država članica EU. Pred potrditvijo na Stalnem odboru za rastline, živali, hrano in krmo Sekcija za zdravje rastlin o predlogu razpravlja še delovna skupina Komisije na podlagi strokovne literature, na primer: analize tveganja za škodljive organizme rastlin, mednarodnih standardov, poročil o navzočnosti škodljivega organizma.

Pri prenovi zakonodaje na področju zdravja rastlin v EU je Slovenija podpirala preventivni pristop in previdnostno načelo pri trgovanju z rastlinami in rastlinskimi proizvodi iz tretjih držav. V letu 2017 je Uprava za varno hrano, veterinarstvo in varstvo rastlin (UVHVVR) v postopku sprejemanja podrobnejših pravil za zdravje rastlin v EU sodelovala tudi v Delovni skupini Komisije za pripravo seznama zelo tveganih rastlin in rastlinskih proizvodov. UVHVVR je, s strokovno podporo Gozdarskega inštituta Slovenije, Oddelka za varstvo gozdov, pripravila predhodne ocene tveganja za vnos nevarnih škodljivih organizmov z lesom listavcev za 12 rodov najpomembnejših gozdnih vrst listavcev (breza (*Betula* spp.), brest (*Ulmus* spp.), bukev (*Fagus* spp.), hrast (*Quercus* spp.), javor (*Acer* spp.), jelša (*Alnus* spp.), jesen (*Fraxinus* spp.), kostanj (*Castanea* spp.), oreh (*Juglans* spp.), platana (*Platanus* spp.), topol (*Populus* spp.), vrba (*Salix* spp.)).

2 MERILA ZA PREDHODNO OCENO TVEGANJA ZA POT VNOSA ŠKODLJIVIH ORGANIZMOV Z LESOM 12 NAJPOMEMBNEJŠIH RODOV GOZDNEGA DREVJA

Pri pripravi predhodne ocene tveganja za pot vnosa škodljivih organizmov z lesom 12 najpomembnejših rodov gozdnega drevja, so bila upoštevana naslednja merila:

A) Pomen posameznega rodu za gozdove v EU (Brus et al., 2012).

Vseh 12 rodov je navedenih kot pomembnih za EU.

B) Ali so predpisani ukrepi za uvoz hlodovine ali žaganega lesa, razen za sekance, oblance ipd. in lesen pakirni material navedeni v Direktivi Sveta 2000/29/EU in izvedbenih predpisih EU?

Preverjen je bil ukrep:

- prepovedi uvoza v EU,

- ali je za določeno vrsto ali rod lesa predpisano fitosanitarno spričevalo, ki potrjuje odsotnost karantenskih škodljivih organizmov in izpolnjevanje predpisanih fitosanitarnih zahtev,
- če je predpisano fitosanitarno spričevalo, iz katerih tretjih držav,
- kateri so karantenski škodljivi organizmi na lesu vseh 12 rodov in
- katere so posebne fitosanitarne zahteve, ki morajo biti izpolnjene ob uvozu v EU.

Identificirali smo torej vrste ali rodove lesa, za katere predpisani ukrepi zmanjšujejo tveganje za vnos škodljivih organizmov na sprejemljivo raven. C) Trgovanje z lesom listavcev ali posameznih obravnavanih rodov iz tretjih držav.

Na podlagi statističnih podatkov Eurostat je bilo mogoče pridobiti obseg uvoza iz tretjih držav za nekatere rodove žaganega lesa ali hlodovine (bukev, hrast, javor, jesen). Za vse druge rodove pa je obseg uvoza združen v kategoriji kot les listavcev. Hlodovina ali žagan les bukve, hrasta, javorja in jesena se v glavnem uvaža iz Združenih držav Amerike in Kanade. Za druge rodove pa nismo mogli preveriti. Predvidevali smo, da so v splošni kategoriji les listavcev. Obseg trgovine je lahko razlog za pospešitev sprejema ukrepov za tveganje uvoza lesa.

D) Najdbe škodljivih organizmov v pošiljkah lesa listavcev ob uvozu v EU.

Na podlagi najdb *Saperda tridentata* (Coleoptera, Cerambycidae) na pošiljkah brestovega lesa, ki je bil uvožen iz Združenih držav Amerike, smo utemeljili nujnost uvrstitve na seznam tveganih rastlin.

E) Seznam pomembnih škodljivih organizmov za posamezen rod ali vrsto lesa kot pot prenosa Identifikacija teh je temeljila na podatkovni bazi Global database Evropske in sredozemske organizacije za varstvo rastlin (EPPO), baze podatkov CABI in registra UK Pest risk. Pregledana je bila dodatna literatura o boleznih in škodljivcih, za katere je les obravnavanih 12 rodov glavna pot prenosa.

3 REZULTATI

V okviru predhodne ocene tveganja so bili identificirani tujerodni škodljivi organizmi rastlin, ki niso navzoči v EU ali so v omejenem obsegu in bi lahko z vnosom prek hlodovine ali žaganega lesa obravnavanih 12 vrst listavcev, v primeru ustatitve v EU, imeli večji ekonomski, socialni ali okoljski vpliv.

Nekateri od teh škodljivcev so polifagi in so lahko navzoči na vseh dvanajstih obravnavanih rodovih:

- *Aolesthes sarta* (Cerambycidae) (Slika 1),
- *Xylotrechus namanganensis* (Cerambycidae),
- *Euwallacea fornicatus sensu lato* (Curculionidae) – ambrozijski hrošč (Slika 1) in simbiotska gliva *Fusarium euwallaceae*,
- *Oemona hirta* (Cerambycidae).

Nekateri škodljivi organizmi so navzoči le na posameznih botaničnih vrstah znotraj rodu, drugi pa na večini vrst. Če je več botaničnih vrst rastlin v posameznem rodu prepoznanih kot glavnih gostiteljskih rastlin, je bil celoten rod obravnavan kot pomembna pot prenosa posamezne bolezni ali škodljivca.

Preglednica 1: Škodljivi organizmi, ki jih lahko vnesemo z lesom in so lahko navzoči na posameznih vrstah ali rodovih

Škodljiv organizem	Rod ali vrsta gostiteljske rastline za les kot pot prenosa
<i>Apriona cinerea</i> (Cerambycidae)	topol, vrba
<i>Apriona germari</i> (Cerambycidae)	topol, hrast, vrba, brest, oreh, kostanj, jelša
<i>Apriona rugicollis</i> (<i>A. japonica</i>) (Cerambycidae)	bukev, platana, topol, vrba
<i>Enaphalodes rufulus</i> (Cerambycidae)	hrast
<i>Erschoviella musculana</i> (Noctuidae)	oreh
<i>Lymantria mathura</i> (Lymantriidae)	breza, kostanj, bukev, oreh, hrast, vrba, brest
<i>Megaplatus mutatus</i> (Platypodidae) (Slika 1)	glavni gostitelj je topol, lahko se pojavlja tudi na drugih rodovih
<i>Ophiognomonium clavignenti-juglandacearum</i> (Valsaceae) (Slika 1)	<i>Juglans cinerea</i> , <i>J. nigra</i> , <i>J. ailantifolia</i>
<i>Saperda tridentata</i> (Cerambycidae)	brest
<i>Xylosandrus mutilatus</i> (Curculionidae)	glavni gostitelj <i>Juglans nigra</i>

4 ZAKLJUČEK

Na podlagi rezultatov predhodne ocene tveganja za 12 rodov lesa listavcev je Delovna skupina Komisije za zelo tvegane rastline predlagala, da se kot zelo tvegan les uvrsti les bresta (*Ulmus*) po izvoru iz Kanade in Združenih držav Amerike, kjer je znana navzočnost kozlička *Saperda tridentata*. Za *Saperda tridentata* še ni bila pripravljena ocena tveganja in to je bil razlog za uvrstitev na seznam zelo tveganega lesa, za katerega velja prepoved uvoza v EU, dokler ni ocenjeno tveganje. Seznam drugih rastlin in rastlinskih proizvodov je objavljen v Izvedbeni uredbi Komisije (EU) 2018/2019.

Za druge škodljive organizme (razen *Saperda tridentata*), za katere je Delovna skupina Komisije prepoznala tveganje za vnos pri uvozu lesa listavcev, je bilo ugotovljeno, da so bile v okviru organizacije EPPO že pripravljene ocene tveganja in na njihovi podlagi so bili organizmi uvrščeni v

EPPO A1 ali A2 seznam. Komisija bo, na podlagi opravljenih predhodnih ocen tveganja, te škodljive organizme v najkrajšem mogočem času predlagala za uvrstitev na seznam karantenskih škodljivih organizmov za Unijo v okviru priprave sprememb Izvedbene uredbe Komisije (EU) 2019/2072. V tem času se je na seznam karantenskih škodljivih organizmov že uvrstil insekt *Oeomona hirta* (Cerambycidae). Razprava trenutno poteka za uvrstitev šestih drugih škodljivih organizmov, katerih pot vnosa v EU je les listavcev: *Euwallacea fornicatus sensu lato* in simbiotski glivi *Fusarium euwallaceae* in *Fusarium ambrosium*, *Apriona cinerea*, *Apriona germari*, *Apriona rugicollis*, *Aolesthes sarta* in *Megaplatypus mutatus*. Zadnji se širi v sosednji Italiji iz Neaplja v regijo Lacij in Molize. Izvira iz Južne Amerike, kjer povzroča škodo na številnih gostiteljskih rastlinah, največja škoda pa je na topolih. V južni Italiji zaključni razvojni krog in povzročja škodo le na topolu,

Slika 1: Nekaj primerov obravnavanih škodljivih organizmov: hrošček *Euwallacea fornicatus sensu lato* (foto: Javier E. Mercado, Bark Beetle Genera of the U.S., USDA APHIS PPQ, Bugwood.org) (zgoraj levo); odrasel osebek *Aolesthes sarta* (foto: AHanna Royals, Screening Aids, USDA APHIS PPQ, Bugwood.org) (zgoraj desno); odrasel samec *Megaplatypus mutatus* poskuša ujeti samico, ki je v lesu (foto: Antonio P. Garonna) (spodaj levo); izločki vrtanja ličink *Megaplatypus mutatus* (foto: Antonio P. Garonna) (v sredini spodaj); posledica okužbe z glivo *Ophiognomonia clavignenti-juglandacearum* Manfred Mielke, USDA Forest Service, Bugwood.org (spodaj desno)

divjem kostanju, lešniku, kakiju, orehu, jablani in hruški. Na plantažah oreha in topola za pridelavo lesa so opazili največjo škodo (Alfaro et al., 2007). Velike okužbe so opazili tudi na leski (*Corylus avellana*) (Carella & Spigno 2002).

Uvoz lesa listavcev v EU iz tretjih držav pomeni tveganje za vnos škodljivih organizmov, ki so potencialno nevarni za gozdove. Analiza poti vnosa in predhodna ocena tveganja poti za vnos nevarnih škodljivih organizmov sta pomembna ukrepa za preprečevanje vnosa in širjenja škodljivih organizmov v EU.

5 VIRI

- Alfaro, R., Humble, L., Gonzalez, P., Villaverde, R., Allegro, G., 2007. The threat of the ambrosia beetle *Megaplatypus mutatus* (Chapuis) (= *Platypus mutatus* Chapuis) to world poplar resources, *Forestry: An International Journal of Forest Research*, Volume 80, Issue 4, October 2007, Pages 471–479.
- Brus, DJ et al. (2012) Statistical mapping of tree species in Europa. *European Journal of Forestry* 131, 145–157.
- Carella, D & Spigno, P., 2002. *Platypus mutatus* passes from poplar to fruit trees. *Bollettino del Laboratorio di Entomologia Agraria, Filippo Silvestri* 58, 139–141.
- CPC (2017) Crop Protection Compendium. CABI. www.cabi.org (October 2017)
- EPPO (2017) EPPO Global Database. <https://gd.eppo.int> (October 2017)
- Izvedbena uredba komisije (EU) 2018/2019 z dne 18. decembra 2018 o začasnem seznamu zelo tveganih rastlin, rastlinskih proizvodov ali drugih predmetov v smislu člena 42 Uredbe (EU) 2016/2031 in seznamu rastlin, za katere se pri vnosu v Unijo ne zahteva fitosanitarno spričevalo, v smislu člena 73 navedene uredbe.
- Izvedbena uredba Komisije (EU) 2018/2019 z dne 18. decembra 2018 o začasnem seznamu zelo tveganih rastlin, rastlinskih proizvodov ali drugih predmetov v smislu člena 42 Uredbe (EU) 2016/2031 in seznamu rastlin, za katere se pri vnosu v Unijo ne zahteva fitosanitarno spričevalo, v smislu člena 73 navedene uredbe.
- Kavčič, A., 2018. First record of the Asian ambrosia beetle, *Xylosandrus crassiusculus* (Motschulsky) (Coleoptera: Curculionidae, Scolytinae), in Slovenia. *Zootaxa* 4483 (1): 191–193.
- Kavčič, A., 2018. Tujerodne vrste žuželk v Sloveniji in njihov potencialni vpliv na gozdove. *GozdVestn* 76 (2018) 10. 399–412.
- Ogris, N., T. Hauptman, D. Jurc., 2009. *Chalara fraxinea* causing common ash dieback newly reported in Slovenia. *Plant Pathology*. Volume 58, Issue 6, Pages 1173–1173.
- Uredba (EU) 2016/2031 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 26. oktobra 2016 o ukrepih varstva pred škodljivimi organizmi rastlin, spremembi uredb (EU) št. 228/2013, (EU) št. 652/2014 in (EU) št. 1143/2014 Evropskega parlamenta in Sveta ter razveljavitvi direktiv Sveta 69/464/EGS, 74/647/EGS, 93/85/EGS, 98/57/ES, 2000/29/ES, 2006/91/ES in 2007/33/ES, UL L 317, 23.11.2016, str. 4–104.
- UK Plant Health Risk Register. <https://secure.fera.defra.gov.uk/phiw/riskRegister/> (oktober 2017).